

Голіна В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права, д.ю.н., юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Шрамко С.С.

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень

Golina V.V.

National Law University named after Yaroslav Mydryu, professor of the department of Criminology and Criminal Execution Law, Doctor of Law, Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine

Shramko S.S.

Scientific research institute of studying crime problems named after academician V.V. Stashis of NALS of Ukraine, researcher of Department of Criminological Researches

СТРАТЕГІЯ ЗМЕНШЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1. Безпека – головна умова суспільного життя. Втілення й гарантія цієї базової соціальної цінності є вагомим показником спроможності держави забезпечити національні інтереси від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Проблема захисту критичної інфраструктури завжди була актуальною, звернення до неї у теперішній час вкрай важливе, зважаючи на те, що рівень загрози національній безпеці нашої країни залишається високим.

Інфраструктура являє собою сукупність галузей, різноманітних споруд та комунікацій, що забезпечують загальні умови виробництва, необхідні для ефективного розвитку економіки в цілому і повсякденного проживання людей на будь-якій території. Під критичною інфраструктурою вважають сукупність об'єктів інфраструктури держави, які є найбільш важливими для економіки та промисловості, функціонування суспіль-

ства та безпеки населення і виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону, природне середовище, а також призвести до значних фінансових збитків та людських жертв [1]. Перелік об'єктів критичної інфраструктури визначений у ст. 6 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. Так, до об'єктів критичної інфраструктури можуть бути віднесені підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які: 1) провадять діяльність та надають послуги в галузях енергетики, хімічної промисловості, транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, електронних комунікацій, у банківському та фінансовому секторах; 2) надають послуги у сферах життєзабезпечення населення, зокрема у сферах централізованого водопостачання, водовідведення, постачання електричної енергії і газу, виробництва продуктів харчування, сільського господарства, охорони здоров'я; 3) є комунальними, аварійними та рятувальними службами, службами екстреної допомоги населенню; 4) включені до переліку підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави; 5) є об'єктами потенційно небезпечних технологій і виробництв [2].

2. В Україні захист об'єктів критичної інфраструктури розпорощений в численних нормативно-правових актах, що носять переважно відомчий характер. Це обумовлено тим, що відповідні органи державної влади уповноважені реагувати лише на певні види загроз відносно підпорядкованих об'єктів, тим самим маючи у своєму розпорядженні обмежений набір інструментів та ресурсів. У підготовленій Національним інститутом стратегічних досліджень Аналітичній записці «Щодо створення державної системи захисту критичної інфраструктури» перелічена низка окремих національних систем, що мають відношення до захисту критичної інфраструктури у сучасному розумінні цього терміну, серед яких, зокрема: єдина державна система цивільного захисту; єдина система запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків; державна система фізичного захисту; національна система кібербезпеки. При цьому зазначається, що гострота проблеми захисту критичної інфраструктури полягає у тому, що жодна з існуючих систем не призначена для реагування на усі види загроз, що обумовлює відсутність системного підходу на національному рівні до захисту критичної інфраструктури, який мав би враховувати численні взаємозв'язки її елементів. Разом із тим жоден орган державної влади не опікується проблемами захисту критичної інфраструктури у комплексі [3].

3. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-IV національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах [4]. Однією з головних складових державної політики є державна політика боротьби зі злочинністю, яка, у свою чергу, складається із загальносоціальної політики запобігання злочинності (соціальна превенція), кримінологічної політики (стратегія поступового зменшення кількісних показників злочинності, допомога потерпілим), кримінально-правової політики (індивідуалізація кримінальної репресії), кримінальної процесуальної політики (більш широке застосування альтернативних тюремному ув'язненню покарань), кримінально-виконавчої політики (соціальна реінтеграція злочинців) [5, с. 59]. І хоча криміногенним загрозам у контексті захисту критичної інфраструктури увага окремо не приділяється, вони набувають наскрізного характеру, оскільки уразливість її об'єктів пов'язана не тільки з надзвичайними ситуаціями еколого-техногенного характеру, а й з присутністю зловмисних дій людського характеру.

4. Кримінологічна політика за умови її реального впровадження, здатна, спираючись на наукові дослідження, інтегрувати знання та прикладні їх аспекти і на цій основі формулювати запобіжні стратегії. Отже, кримінологічна політика виступає як «генератор» розробки і втілення у життя галузевої конкретизації запобіжних заходів. Останні мають відмінності у спрямованості на криміногенні явища, які в теорії кримінології мають назву «об'єкти».

Поняттям об'єкт запобігання злочинності охоплюються матеріальні і духовні носії детермінант злочинності та її проявів. Об'єкт запобігання злочинності завжди має таку головну властивість як криміногенність, що обумовлює кримінальну практику людей, і завдяки чому такий об'єкт (об'єкти) вивчається у причинно-наслідковому зв'язку. Сутність запобігання злочинності полягає в обмеженні або усуненні криміногенної дії об'єкта. Тому максимальна конкретизація об'єкта, визначення його характерологічних властивостей і уразливих місць слугує для розробки відповідних стратегій і руйнуючих об'єкт заходів, а також концентрації зусиль суб'єктів запобіжного впливу на головних напрямках запобігання та протидії злочинності [6, с. 157].

5. Складовим компонентом системи запобігання злочинності є стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів. Зазначена стратегія

представляє собою нормативно врегульовану діяльність державних та недержавних суб'єктів, спрямовану на створення «захисного простору і фізичних бар'єрів для злочинності» (випередження, обмеження, а за можливості й усунення умов, що провокують кримінальну мотивацію або сприяють вчиненню злочину).

У Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, визначені такі загрози безпеці критичної інфраструктури: критична зношеність основних фондів об'єктів інфраструктури України та недостатній рівень їх фізичного захисту; недостатній рівень захищеності критичної інфраструктури від терористичних посягань і диверсій; неефективне управління безпекою критичної інфраструктури і систем життєзабезпечення [7]. З огляду на зазначене, убезпечити об'єкти критичної інфраструктури можна лише шляхом усунення наявних виявлених загроз, або умов, що полегшують або навіть сприяють учиненню злочинних посягань, тим самим створивши такі обставини, що утруднюють завершення злочинної мотивації зацікавлених осіб.

6. У межах використання заходів стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів розглянемо напрями убезпечення об'єктів критичної інфраструктури від терористичних посягань. Так, на нашу думку, необхідно:

- нейтралізувати політичні чинники, що посилюють загрозу тероризму. Мається на увазі врегулювання соціальних конфліктів, виникаючих внаслідок незадоволення економіко-політичним курсом держави, а також релігійних, національних та територіальних суперечностей;
- обмежити або усунути технічні та організаційні умови, що сприяють терористичній діяльності;
- посилити заходи безпеки стратегічно важливих об'єктів національної інфраструктури (об'єкти газо-, електро- та водопостачання, місця скупчення широкого загалу людей під час проведення політичних та культурно-масових заходів);
- посилити протидію терористичній діяльності на прикордонних територіях та в зоні проведення антитерористичної операції;
- посилити боротьбу з нелегальною міграцією, встановити дієвий контроль за іноземцями, які перетинають кордони України;
- припинити фінансування тероризму;
- посилити контроль за обігом зброї, вибухових речовин та боеприпасів;

- розробити та впровадити на державному рівні систему протидії технологіям впливу на свідомість і поведінку людей для маніпулювання їхніми потребами та цінностями;

- цілеспрямовано формувати громадську думку у напрямку несприйняття ідеології тероризму та осуду будь-яким його проявам [8, с. 66].

7. Протягом останніх років на об'єкти критичної інфраструктури України здійснено низку кібератак, від яких зазнали шкоди мільйони користувачів, а великі компанії понесли фінансові збитки. Відмічається зростання інтенсивності кібератак, спрямованих на інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру, сервери державних та фінансових установ, шкідливе програмне забезпечення використовується під час атак на енергетичну систему України. Зважаючи на загрозливі тенденції поширення цього виду загроз та масштаби шкідливості їх наслідків, слід посилити інформаційну безпеку шляхом: здійснення оцінки ризиків та загроз інформаційній безпеці; ресурсного забезпечення розробки нових технологій захисту від кібератак; поширення та обміну інформацією щодо виявлених кібератак; інформування користувачів мережі про заходи безпеки (наприклад, не відкривати вкладення у підозрілих повідомленнях від сумнівних адресатів, використовувати ліцензійне програмне забезпечення та систему захисту).

1. *Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави: постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 563. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-%D0%BF> (дата звернення: 20.04.2018).*
2. *Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 20.04.2018).*
3. *Аналітична записка «Щодо створення державної системи захисту критичної інфраструктури». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2490/> (дата звернення: 15.04.2018).*
4. *Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 15.04.2018).*
5. *Голіна В.В., Колодяжний М.Г., Шрамко С.С. та ін. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія. Харків: Право, 2017. 284 с.*

6. Голіна В.В. Об'єкт запобігання злочинності як фундаментальна кримінологічна проблема. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 150-161. doi: 10.21564/2414-990x.138.103952.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. (дата звернення: 20.04.2018).
8. Шрамко С.С. Окремі питання щодо заходів протидії терористичній діяльності. *Актуальні проблеми кримінально-правової охорони основ національної безпеки України: матеріали кругл. столу (Харків, 26 трав. 2017 р.)*. Харків: Юрайт, 2017. С. 64-66.

Голіна В.В., Шрамко С.С. Стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів у системі захисту критичної інфраструктури

Безпека – головна умова суспільного життя. Втілення й гарантія цієї базової соціальної цінності є вагомим показником спроможності держави убезпечити національні інтереси від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Проблема захисту критичної інфраструктури завжди була актуальною, звернення до неї у теперішній час вкрай важливе, зважаючи на те, що рівень загрози національній безпеці нашої країни залишається високим.

Інфраструктура являє собою сукупність галузей, різноманітних споруд та комунікацій, що забезпечують загальні умови виробництва, необхідні для ефективного розвитку економіки в цілому і повсякденного проживання людей на будь-якій території. Під критичною інфраструктурою вважають сукупність об'єктів інфраструктури держави, які є найбільш важливими для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення і виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону, природне середовище, а також призвести до значних фінансових збитків та людських жертв

Ключові слова: критична інфраструктура, захист критичної інфраструктури

Golina V.V., Shramko S.S. A strategy to reduce the possibility of committing crimes in the system of critical infrastructure protection

Security is the main condition of social life. The embodiment and guarantee of this basic social value is a significant indicator of the state's ability to safeguard national interests from external and internal threats in all spheres of life. The problem of protecting critical infrastructure has always been relevant, the appeal to it at present is extremely important, given that the level of threat to the national security of our country remains high.

Infrastructure is a collection of industries, various buildings and communications that provide the general conditions of production necessary for the effective

Голіна В.В., Шрамко С.С.

development of the economy as a whole and the daily living of people in any territory. The critical infrastructure is considered to be the totality of state-owned infrastructure that is most important for the economy and industry, the functioning of the society and the security of the population, and the decommissioning or destruction of which may have an impact on national security and defense, the natural environment, and lead to significant financial losses and human casualties

Keywords: critical infrastructure, protection of critical infrastructure